

NOTÍCIES I TRADUCCIONS CATALANOROMANESES AL LLINDAR DEL NOU-CENTS. MATERIAL DE TREBALL

I. L'itinerari establert en aquestes pàgines s'apropa a la projecció i a la recepció de les lletres catalanes en l'àmbit intel·lectual romanès, atenent preferentment al noticiari i a les traduccions, material a propòsit del qual ens informen les publicacions periòdiques romaneses en la transició del segle XIX al segle XX. Dues premisses sobre aquelles fonts i aquesta cronologia: indiquem en primer lloc que, amb comptades excepcions de troballes paral·leles, ens nodrim del material recuperat a *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine* (Lupu/Ștefanescu 1980-1985; Grigorescu 1997-2005), que ordena en dues sèries de volums la revisió entre 1859-1918 i 1919-1944. Contrastada fins a on ens ha estat possible la documentació allí classificada i combinada amb els altres texts de diferent procedència, som conscients de no oferir cap descoberta historicoliterària extreta directament dels fons de les hemeroteques, si més no una relectura testimonial del perquè d'aquest interès que llegim en una direcció, des de Romania cap a la tradició catalana. I indiquem, en segon lloc, que la cronologia focalitzada per al nostre exercici de vetust comparatisme diacrònic parteix, d'una banda, d'unes dates que remetent a l'assoliment d'una literatura catalana contemporània recuperada i amb inicial projecció internacional; i abasta, de l'altra, flexiblement i per raons historicopolítiques òbvies, fins a 1939 per a la cultura catalana i fins a 1944 en el cas de la romanesa. Es tracta, en qualsevol cas, entre el tombant de segles i el cicle bèl·lic europeu, d'una coordinada cronològica i cultural, cohesionada per l'afany occidental de modernitat constitucional. Perquè, podria resultar significatiu que, en aquest marc, una vida literària tan activa com la romanesa s'interessés per una literatura com la catalana que, tot just, es reincorporava a l'esdevenir intel·lectual d'Occident, amb mostres de rellevant capacitat d'adequació; i que, malgrat la distància espacial, aquest interès s'afermés en la reconeixença d'un nexa: igual com d'altres literatures nacionals renascudes, des de Polònia fins a Galícia, aquelles dues allunyades germanes romàniques havien estat relançades comunament des d'uns pressupòsits il·lustrats i romàntics, dissenyadors d'un gradual accés des de la recuperació històrica fins a la modernitat anivelladora.

Sobre aquest teló de fons bastit a manera d'introducció, cal afegir-hi dues premisses més de contingut, no tant com a metodològiques i justificatives. En primer lloc, si en el punt entre creació i recepció de la literatura estrangera, favorable a les esmentades adequació i modernitat literàries, la traducció fou el primordial vehicle operatiu, cal reconèixer que a Romania, en el període tractat, no sols es traduïu molt —signe creixent del cosmopolitisme coetani que aprofitaren les literatures renascudes per a no quedar-se en l'espai folklòric com a reducte—, sinó que es treballà en l'art de la traducció. La revisió en el citat repertori bibliogràfic (Grigorescu 1997: 130-143) de les pàgines dedicades als problemes i a la tècnica de la traducció ens ho confirma: el punt de vista i la responsabilitat del traductor, la traducció a partir de l'original, traducció i creació, el traductor com a col·laborador del creador, el perfil del traductor (filòleg, literat...), la traducció de qualitat, atenció a i discussió dels criteris del Pen Club, la llibertat interpretativa per part del traductor, fins i tot la misèria i l'esplendor del traductor tot invocant Ortega y Gasset..., qüestions teòriques de tot tipus, a la fi, que emparen la paral·lela tasca de traducció duta a terme sobre literatura clàssica antiga i moderna, també sobre autors i títols portaveus de la contemporaneïtat. En aquest aspecte, doncs, tingué cabuda l'atenció a la producció en català, amb encertat criteri selectiu filològic o estrictament creatiu, tenint en compte la rellevància literària de la majoria dels escriptors notificats. Pel que fa a la reciprocitat d'aquest exercici i breument, cal acceptar que si, emprès el nou-cents, la traducció no fou arma desatesa per les lletres catalanes, la producció romanesa sembla no haver trobat aquí, i en contrapartida, el cau del qual era mereixedora.

En segon lloc, recordem que la tradició catalana, que a l'edat mitjana havia abastat geografia balcànica, no era una desconeguda entre la intel·lectualitat romanesa. No sorprèn, doncs, la crida de Nicolae Iorga (1871-1940) sobre les *Contribuțiuni catalane la istorie bizantină* (1927) —volum ressenyat un any després (Pssyles 1928) i amb edició catalana ben tardana (Iorga 1961)—, a propòsit d'*Història de Jacob Xalabín* i del seu original català, i de la *Crònica* de Ramon Muntaner com a informant de les vicissituds imperials bizantines. Tampoc que, de part de George Călinescu (1899-1965) i en els que han estat reunits com a *Impresii asupra literaturii spaniole* (Călinescu 1965), es comentin sota indicis de misogínia literària noms i texts de Francesc Eiximenis, Bernat Metge, Pere Torroella o Jaume Roig —aquest últim també relacionat amb l'autobiografisme de la picaresca—, se citi Ausiàs March i es tradueixi, de Pere March, *Al punt que hom neix, comença de morir*, tot tractant documentació sobre la interpretació literària del fatalisme.

II. Tot passant a l'ordenació de referències i documents localitzats, les primeres notícies potser ens informen del perquè de l'inicial interès des de Romania per les lletres catalanes, també de les possibles coincidències que es con-

templen. El primer autor vuitcentista documentat és el costumista Àngel Ruiz i Pablo (1865-1927), amb una traducció encara no contrastada per la nostra banda (Ruiz i Pablo 1898). Amb proximitat a aquesta data, l'any 1905, es constata una traducció d'una llegenda de Vallis, topònim assenyalat com a català i potser deformació de Valls, amb el títol *Zîna apeî* 'La fada de l'aigua' (*Zîna...*, 1905). En ambdós casos cal apreciar l'atenció per uns gèneres menors, no obstant això i a la fi interessants, a més de la possible coincidència de motius —«nimfes o dones d'aigua» amb *zîna apeî*—, per la seva incidència en l'arrencada de la prosa narrativa i en la consciència de la pròpia realitat i de la tradició autòctona en les literatures renascudes en el vuit-cents.

Entre aquelles dates, però, el punt de mira romanès aviat enfoca texts i firmes de més pes literari. L'any 1900 es ressenya *La Papallona* (1882) de Narcís Oller (1846-1930), tot presentant-se'n la immediata traducció (Trif 1900). La nota introductòria que l'acompanya, a més de presentar novella i novel·lista com a catalans, els adscriu a la variant realista de Zola i Daudet, tot citant la carta pròleg del primer. És factible, en aquest cas, pensar que la filiació estètica hagi pesat en el moment de la tria del títol, en un mitjà marcadament afrancesat com era el romanès. El cert és que els anys següents es traduirà dues vegades el relat *Natura (Figura i paisatge)*, 1897), afegint-se en la segona oportunitat una nota sobre Oller (Balavior 1914; Pribeag 1916). Malgrat que *Natura* excedeix les quotes naturalistes repetint antropònims i motius de fons com l'avarícia o d'altres que són eix de la seva novella anterior, *L'escanyapobres* (1884), pròxima al dictat *zolesc*, pensem en la hipòtesi que no sols això darrer pesà en la reincident traducció sinó el títol mateix, facilitador d'una identificació amb el corrent naturalista de banda de l'afrancesat mitjà receptor. El cas és que Oller sembla no haver tingut notícia d'aquestes traduccions romaneses, d'acord amb el que comenta sobre la traducció de la seva obra a les *Memòries literàries. Història dels meus llibres* (ed. 1962), redactades entre 1913 i 1919. Cap referència no en dona el repertori de Lluís Bertran i Pijoan (1892-1959), de 1937, sobre traduccions de la literatura catalana dels segles XIX i XX, i que, com es veurà, sí que ens ha notificat d'altres traduccions. El pont catalanoromanès no semblava estar informat d'aquell reiterat interès ollerí. *La Papallona*, per la seva banda, havia iniciat sa cursa internacional l'any 1885 amb la traducció francesa, aviat seguida de la russa i de la castellana. Aquí i com en el cas d'altres texts que s'aniran citant, cal interrogar-se si la traducció romana era directa del català o a través d'una llengua intermèdia.

Mentrestant, l'any 1902, s'havia publicat una extensa necrològica de Jacint Verdaguer (1845-1902) (*Un poet...* 1902): tot revisant la seva trajectòria biogràfica personal i literària, amb moments rellevants per a les lletres neollatines com el premi dels Jocs Florals de 1865 amb Frederic Mistral en el Consistori, s'incideix, sense oblidar el seu abast hispà, en el seu perfil de *poeta nacional català*, recuperador de paisatges i de la glòria del seu país i del seu poble, dotant-

los d'un gran projecte poètic —*L'Atlàntida* (1877), de la qual es notifica divulgació i traduccions—; autor, en suma, de registres variats, com a contemplador místic i com a recreador èpic, que documentava el nivell aconseguit per la literatura catalana vuitcentista. A propòsit d'aquesta atenció verdagueriana, sols afegirem haver trobat referida una versió d'*Oda a Barcelona (Pàtria, 1888)*, signada per Joan Duap (s.d.), però, malauradament, sense data ni explícita referència bibliogràfica que en faciliti la localització (Verdaguer 1974: 1.536).

El preàmbul, doncs, d'unes relacions literàries més acurades des de Romania sembla fonamentar-se sobre uns coincidents interès i funció genealògics, sobre una filiació del producte literari rebut des d'una estètica ben naturalitzada al mitjà receptor que en faciliti la lectura, i sobre una categoria, la de *poeta nacional*, que la cultura romanesa reconeixia en figures pròpies com, per antonomàsia, Mihai Eminescu (1850-1889).

III. Entre els indicis i les dates presentades s'estableix un creixent corrent d'atenció romanesa envers les lletres catalanes que té, a més, la qualitat de resseguir-ne l'evolució. L'any 1912 *Nouă Revistă Română* notifica l'òbit de Joan Maragall (1860-1911) (*Memento* 1912). Del patriarca modernista, sense referència bibliogràfica explícita, l'esmentat repertori de Lluís Bertran (Bertran 1937: 35) sí que cita traduccions d'*Elogi de la poesia* (1909) i d'un volum conjunt d'*Elogis* que ens atrevim a identificar amb una traducció des del castellà i amb el títol *Laude*, localitzat mitjançant ressenya dels anys vint (Maragall 1922). A més d'un article de 1915, ben documentat i que conté rellevants traduccions —com a fita, la del *Cant espiritual (Seqüències, 1911)*—, signat per l'interlocutor entre les lletres espanyoles, italianes i romaneses Ramiro Ortiz (1879-1947) i sobre el qual tornarem al final d'aquest repàs, Maragall va mereixer una continuada atenció per part dels traductors. Aquests tornaren al llarg dels anys vint i iniciats els trenta sobre *Donant les joies (Poesies, 1891)*, sobre *Cant espiritual*, i sobre *Excelsior (Visions & Cants, 1900)* i encara i de nou sobre el *Cant espiritual* (Maragall 1924, 1928, 1930a, 1930b). I, pel que fa a unes altres signatures modernistes, trobem, ressenyat, *Jo!* (1925) de Prudenci Bertrana (1867-1941), del qual es destaca un estil «concentrat, clar, incisiu (...) amb àgils salts» (Rudeanu 1926a), i Santiago Rusiñol (1861-1931), recordat, en el moment de la seva mort, com a pintor, poeta i autor dramàtic, divulgat a Europa per via de les traduccions (Faur 1931a, 1931b).

Si bé no manquen dades més pròximes a la mateixa cronologia modernista, com la necrològica de Joan Maragall o la seva repercussió mitjançant l'article de Ramiro Ortiz, les dates de les referències anteriors ens installen preferentment en la dècada dels vint i l'inici dels anys trenta, temps en què es documenta la major quantitat de referències literàries catalanes. I si això és així per a difondre un autor consagrat o la crònica de la pervivència de la generació anterior, també ho és per a donar-nos a conèixer el present intel·lectual. En consonància amb ten-

sions i dades coetànies, es recorda la marginació de Víctor Balaguer (1824-1901) per ideologia republicana (*Víctor...* 1926); per la seva banda, la corresponsalía de Calciado Pomerino (s.d.), que informa sobre la vida teatral barcelonessa, presenta com a «tràgic modern» Ramon Vinyes (1882-1952), identificable amb la continuïtat de l'empremta modernista, autor del qual també es ressenya *Llegenda de boires* (1925), destacant com «ha sabut crear una tragèdia grandiloqüent, de tal manera que els personatges, el tema, els mots, l'ambient, tot resulta llegendari» (Pomerino 1926, S R 1926b); sense especificar la referència bibliogràfica, una traducció de *La vida austera* (1908) de Pere Coromines (1870-1939) ens recorda els seus inicis noucentistes que es projectaran sobre els anys de la República (Bertran 1937: 33), i un comentarista de Joan Estelrich (1896-1958), a propòsit del concepte de neohumanisme o humanisme modern (Rudeanu 1927), ens ubica en l'òrbita de la coordenada orsiana. Si de les lletres catalanes trenades en aquest *continuum* no manquen fites —Nicolae Iorga, autor de les darreres traduccions maragallianes citades, tradueix de Joaquim Ruyra (1858-1939) *Els cors* (*Fulles ventisses*, 1919), de Teodor Llorente (1836-1911) *Cançoneta amorosa* (*Nou llibret de versos*, 1902-1909), i de Miquel Costa i Llobera (1854-1922) *Dins un jardí senyorial* i *Crepuscle a la vora del Nil* (*Noves Poesies*, 1907) (Iorga 1930a, 1930b, 1930c) la susdita atenció a l'assagisme de segell orsià—, cal entendre-la com a indicatiu d'un interès ben actualitzat.

Més objectivament, la presència d'Eugeni d'Ors (1881-1954) va merèixer de banda romanesa una atenció continuada entre 1928 i 1944 (Petrescu 1928; Eliade 1937; Vianu 1938; Maciu 1938; Popovici 1938a, 1938b, 1938c, 1944; Drimba 1944). De Xènius es presta atenció a les seves antinòmies entre art clàssic i renaixentista i entre classicisme i romanticisme, així com al gènere orsià per excel·lència, la glosa, gràcies entre d'altres al seguiment de Mircea Eliade (1907-1986). L'interès, però, per D'Ors, des d'una data avançada de la dècada dels vint, quan l'escriptor català està reinstal·lat a l'àmbit globalment espanyol, tot compartint expressions literàries catalana i castellana, potser provoca veure en ell un pensador espanyol, no específicament català. La repetida atenció al seu discurs sobre el barroc podria servir de pista en aquest sentit. D'Ors, amb obra catalana ja divulgada en castellà i amb nova producció castellana, potser fos acatat pels seus receptors romanesos vehiculat en castellà i espanyolitzat; com potser s'acolliren els *Elogis* o *Laude* maragallians força divulgats en castellà entre 1908 i 1914, amb la diferència que, en aquest cas, les traduccions poètiques del líric català no permeten pensar en una reubicació cultural, tal vegada sí operada sobre D'Ors.

Sota aquest arc informatiu, doncs, el lector romanès literàriament interessat podia documentar-se de l'evolució catalana des de la Renaixença a la guerra espanyola, tot passant per les essencials propostes del Modernisme, del Noucentisme i de la pluralitat d'exercicis dels anys vint i trenta. Aquell engranatge abans sintetitzat comptava, a més, amb d'altres aportacions ordenadores

del panorama cursat, unes i altres, configuradores del retrat crític de noves personalitats d'impacte en una vida literària consolidada.

Amb la primera funció, cal citar una concentrada panoràmica de la poesia catalana partint dels mestres ja consagrats, Jacint Verdaguer i Joan Maragall, i avançant des de Josep Carner (1894-1970) cap a J. M. López-Picó (1886-1959), Josep M. de Sagarra (1894-1961), Carles Riba (1893-1959), Clementina Arderiu (1889-1976) o Ventura Gassol (1893-1980) (V. 1922); també la consideració crítica sobre llibres de J. M. López-Picó, Joan Estelrich, Agustí Esclasans (1895-1967), Joaquim Folguera (1893-1919) i Mateu Janés i Duran (1896-1974) (Romanescu 1926), i així mateix les ressenyes de l'*Antologia de poetes catalans moderns* (1914) d'Alexandre Plana (1889-1940) (Popescu Telega 1924) o sobre *Kataluna Antologio* (1925) de Jaume Grau Casas (1896-1951) (*Antologia...*, 1926a, 1926b), aplec en esperanto. Tot aquest material opera en aquella direcció.

En el segon sentit actuen determinats texts sobre Carner com a meditador i cronista de l'home i dels hàbits moderns (Rudeanu 1926b), sobre Sagarra com a propulsor del català com a llengua moderna (Robot 1937; *Un scriitor...*, 1937) o sobre Carles Soldevila (1892-1967) com a prosista representatiu de la nova literatura catalana (*Carles...* 1926). També operen en aquest sentit les traduccions per part de Nicolae Iorga de *Lady X* ('Sonets londonencs', 1914, *Nou i vell*, 1921) de Magí Morera i Galícia (1853-1927), de *La visita nocturna* (*Cançons d'abril i de novembre*, 1915-1917) de Josep M. de Sagarra, i de *Cançó de la nit d'agost* (*Vint cançons*, 1922) de Tomàs Garcés (1901-1993) i d'un segon poema seu que no hem sabut identificar, tot havent contrastat l'edició de la *Poesia completa* a cura d'A. Susanna i edicions de títols anteriors a 1930; fins i tot la traducció de l'evocació lírica de Joaquim Folguera signada per Ventura Gassol (Iorga 1930d, 1930e, 1930f, 1930g).

Les traduccions de Nicolae Iorga són una tasca constant durant l'any 1930 i les dues crides d'atenció crítica sobre Sagarra abans citades sobrepassen la data d'inici de la guerra espanyola. En aquesta ja conflictiva cronologia, notícies sobre literatura catalana arribaren encara a Romania des de *Les Nouvelles Littéraires* com a publicació intermediària (*Literatura...*, 1938). I al voltant d'aquest espectre d'interessada coetaneïtat, no caldria oblidar com, amb perspectiva més filològica, Iorgu Iordan (1888-1986) informava entre els anys 1929 i 1930 sobre els tres primers volums de l'*Obra del Cançoner Popular de Catalunya* (1926-1929) (Iordan 1929, 1930); mentre que Nicolae Iorga, en la seva tasca traductora, no oblidava Jordi de Sant Jordi i Ausiàs March, ni cançons emblemàtiques del folklore català, en el marc de la personal atenció a clàssics antics i moderns catalans (Iorga 1930h, 1930i, 1930j, 1930k, 1930l, 1930m, 1930n).

IV. Com a poc i per a un hipotètic receptor romanès que espigolés aquesta informació i texts repartits per diverses publicacions, una prou ordenada font informativa sobre les lletres catalanes quedava al seu abast. També no és

menys cert que, en el citat interès romanès per les literatures estrangeres, la tradició catalana arribà a comptar amb experts introductors en aquella allunyada geografia que es revelen com a acurats lectors. En aquest sentit, som del criteri que, per a fonamentar el repertori de notícies establert, caldria estudiar el perfil de les publicacions on tingueren cabuda; creiem també que caldria indagar sobre el perfil de comentaristes, ressenyistes i traductors, informació sempre enriquidora. Respecte del segon aspecte, un bon interrogant és preguntar-se per les circumstàncies i els contactes de Nicolae Iorga que el portaren a la densa activitat traductora de l'any 1930. Tot plegat ens informaria del perquè de l'atracció romanesa per les lletres catalanes, la raó de la tria de segons quines matèries i segons quins escriptors, i del discurs intel·lectual que acompanyava la presentació d'un autor o d'un text determinats. Això, caldria fer-ho des de la informació prèvia de bibliografia historicoliterària i crítica romanesa que, honradament, se'ns escapa i que companys amb més competència podran dur endavant amb absoluta solvència. Aquí no fem sinó ordenar uns materials de treball, mostra d'un interès literari que, en el present més immediat, continua igualment despert (Balaciu/Montoliu 2003, Chelaru 2005), sempre des de la riba romanesa.

Sols ens atrevim a dur a terme una aproximació concreta sobre un material ja presentat. Tot recuperant la figura de Ramiro Ortiz i el seu article abans alludit, *Un mistic catalan: Juan Maragall (sic)* (Ortiz 1915), se'ns apropa al modernista des d'una premissa, la de no conèixer sinó la data de sa mort i, certament, sos texts per part, cal afegir, d'un intel·lectual cosmopolita que es mou amb seguretat i de manera àgil entre diferents literatures, a tall d'eficaç intermediari. A propòsit de Joan Maragall, l'autor revisa els seus temes més constants, el reconeix com a «poeta de la paraula», de la paraula depurada, mostrant-se el comentarista bon coneixedor i sistematitzador de la *Teoria de la paraula viva*. Ramiro Ortiz installa Joan Maragall en el corrent idealista que compta amb «primitius» com Bertran de Ventadorn, Mazzo di Ricco, Dante o Sant Francesc i que abasta les avantguardes històriques; el llegeix entre recolzaments argumentals d'Henri Bergson i el contempla com a poeta ètic i com a místic superador de la natura, sense excloure-se'n, motiu que li permet una revisió tot comparant-lo amb Pascal i Carducci. Històricament, Ortiz situa Maragall entre la restauració catalana i el regeneracionisme espanyol, que, opina, no hauria de desfer-se del vigor català, del qual el poeta és un adalid; el contempla com a figura revolucionària pel seu desig de justícia, amb escorç d'anarquista de comprensió tolstoiana, sotasignant de reivindicacions exigides al govern centralista amb motiu de la visita reial a Barcelona, qüestionador de qualsevol tipus d'imposició i de l'equiparació conceptual entre *castellà* i *espanyol*. Així, la figura tractada, vitalista i justa, es retrata mitjançant uns trets que resulten rellevants en una Romania que vivia coetàniament com a conflicte l'afirmació de les regions contra un cert model d'afirmació estatal, expressat tot això per part d'Or-

tiz amb un llenguatge combatiu i des d'una publicació —*Convorbiri Literare*— de posicionament radical. L'atenció per Joan Maragall no és, per tant, fortuïta.

L'article de Ramiro Ortiz se sustenta amb la traducció de fragments d'articles polítics de Joan Maragall. Extreu alguns versos de *Donant les joies*, també d'*Oda nova a Barcelona (Seqüències, 1911)*, que igualment tradueix, destacant-ne els del segon poema on el poeta —estrofes setena i última, darrers versos— expressa la seva relació d'odi & passió per la ciutat, la seva dependència en última instància per la seva capital. Però la seva principal aportació, com a tancament del seu estudi, és la traducció del *Cant espiritual* o *Cântec de evlavie*, que, ja ho sabem, mereixeria dues traduccions posteriors. Ramiro Ortiz raona amb aquest text les pròpies apreciacions sobre la transcendència i l'espiritualitat maragallianes. Escull un text i executa una traducció que, Ortiz, presenta com a difícil, el primer, i com a arriscada, la segona.

V. Amb una prèvia aproximació a la matèria tractada —plantejant-se la preparatòria recerca de fonts, la inicial trobada de documents i el primerenc contrast de concomitàncies entre dues tradicions literàries llunyanes—, aquesta proposta d'ordenació de material historicoliterari que voldria animar a futurs treballs, per exemple de traductologia, té un precedent madrileny, el d'un encontre sobre cultura romanesa —*El espacio plural de la escritura en la literatura rumana* (UCM, UNED, UBuc., 2003)—. Aquell primer accés ja deixava constància d'una reconeixença acadèmica i emotiva als portaveus d'una sèrie de suggestives notícies, tant com de la introductòria bibliografia pertinent en els —per a nosaltres— nous interessos. En aquesta direcció, la doctora Eugenia Popeanga (UCM) i el doctor Mihai Moraru (UBuc.) ens forniren dels necessaris estris per a una zigzaguejant navegació de cabotatge documental que cercava reestablir una cartografia literària amb una ruta entre dues ribes distants de la geografia romànica, la catalana i la romanesa. Aquell ajut contemplava, així mateix i per estalviar-nos qualsevol errada, la supervisió de la traducció dels documents consultats, feta per nosaltres des de les eines filològiques romàniques, no des de la coneixença pràctica del romanès. Aquesta vessant de l'ajut necessari i alhora tranquil·litzador ha comptat en aquest segon lliurament amb la companyia i la competència del doctor Juan J. Ortega (UCM). Vegin, doncs, les pàgines precedents com a homenatge al país amb el qual uns altres amics i, en bona mesura, rellançadors del reencontre catalanoromanès, Xavier Montoliu i Jana Balaçiu, em van regalar unes primaveres enrere; i a la literatura que vam començar a situar en el mapa tot just iniciat el 1979, des de la sala de lectura de l'*Ateneo* madrileny i sota la tutela d'Eugenia Popeanga que, de llavors ençà, ja fou Jana. A tots els esmentats, país i amics, la meva reconeixença.

JOAN M. RIBERA LLOPIS
Universidad Complutense de Madrid

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ANTOLOGIA... 1926a: s.s., «Antologia scriitorilor catalani», *Universul literar*, 32, 12.
- ANTOLOGIA... 1926b: s.s., «Antologia scriitorilor catalani», *Adevarul literar si artistic*, 296, 7.
- BALACIU/MONTOLIU 2003: Jana Balaciu i Xavier Montoliu, «Traduccions catalano-romaneses: antecedents i present del projecte 'Meronia'», *Revista de Filologia Romànica*, 20, 163-170.
- BALAVIOR 1914: M. Balavior (trad.), «Natura, Narciso Oller», *Minerva literară ilustrată*, 245, 9-10.
- BERTRAN 1937: Lluís Bertran, *La literatura catalana a l'estranger*, Barcelona, Comissaria de Propaganda de la Generalitat de Catalunya.
- CĂLINESCU 1965: George Călinescu, *Impresii asupra literaturii spaniole*, Bucarest, Editura pentru Literatura Universală.
- CARLES... 1926: s.s., «Carles Soldevila», *Adevărul literar și artistic*, 307, 8.
- CHELARU 2005: Marius Chelaru, «Despre poezia lumii catalane insulare», *Convorbiri Literare*, 111, 124-125.
- DRIMBA 1944: Ovidiu Drimba, «Eugenio d'Ors despre religie și artă», *Revista Fundațiilor Regale*, 9, 719-720.
- ELIADE 1937: Mircea Eliade, «Barocul», *Viața Românească*, 481, 8.
- FAUR 1931a: D. Faur, «Moartea lui Santiago Rusiñol», *Dimeata*, 8817, 3.
- FAUR 1931b: D. Faur, «Santiago Rusiñol», *Adevărul literar și artistic*, 554, 8.
- GRIGORESCU 1997-2005: Dan Grigorescu (pref.), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice 1919-1944*, Bucarest, Saeculum.
- IORDAN 1929: Iorgu Iordan, «Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials, vol. I», *Archiva*, 1, 68-70.
- IORDAN 1930: Iorgu Iordan, «Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials, vol. II, vol. III», *Archiva*, 2, 309-310.
- IORGA 1930a: Nicolae Iorga (trad.), «Joaquim Ruyra, *Nu te-ndoi, o doamna, așa e cum îți zic...*», *Cuget Clar*, 17-24, 353.
- IORGA 1930b: Nicolae Iorga (trad.), «Teodor Llorente, *De ce privesc ochii albastri...!*», *Cuget Clar*, 17-24, 360.
- IORGA 1930c: Nicolae Iorga (trad.), «Miquel Costa i Llobera, *Poezii*», 17-24, 467-468.
- IORGA 1930d: Nicolae Iorga (trad.), «Magí Morera i Galícia, *Nu e aur, ci soare fraged ce s-a țesut...*», *Cuget Clar*, 17-24, 368.
- IORGA 1930e: Nicolae Iorga (trad.), «Josep Maria de Sagarra, *Pornesc pe drum în clare zări...*», *Cuget Clar*, 25-32, 420-424.
- IORGA 1930f: Nicolae Iorga (trad.), «Tomàs Garcés, *Dacă tace cucul în vârful de brad...*, *Un om sunt doar și este masura mea umană...*», *Cuget Clar*, 33-40, 505-506.
- IORGA 1930g: Nicolae Iorga (trad.), «Ventura Gassol, *În amintirea poetului Ioachim Folguera*», *Cuget Clar*, 25-32, 424.
- IORGA 1930h: Nicolae Iorga (trad.), «Jordi de Sant Jordi, *Străin de-amici, de-avere și de drum!*», *Cuget Clar*, 9-16, 193.
- IORGA 1930i: Nicolae Iorga (trad.), «Auziaz March, *Așa ca omul care vrea o brână...*», *Cuget Clar*, 17-24, 351.
- IORGA 1930j: Nicolae Iorga (trad.), «Margarida del Castelltersol», *Cuget Clar*», 9-16, 169.
- IORGA 1930k: Nicolae Iorga (trad.), «Doamna de Aragon», *Cuget Clar*, 9-16, 186.

- IORGA 1930l: Nicolae Iorga (trad.), «Prizonierii de la Vallcelve», *Cuget Clar*, 9-16, 188.
- IORGA 1930m: Nicolae Iorga (trad.), «Noaptea Preacuratei», *Cuget Clar*, 9-16, 237.
- IORGA 1930n: Nicolae Iorga (trad.), «Corrandes», *Cuget Clar*, 17-24, 332.
- IORGA 1961: Nicolae Iorga, *Ramon Muntaner i l'Imperi Bizantí*, Barcelona, Rafael Dalmau.
- LITERATURA... 1938: s.s., «Literatura catalană în 'Les Nouvelles Littéraires'», *Cuvântul*, 3206, 2.
- LUPU/ȘTEFANESCU 1980-1985: Ioan Lupu i Cornelia Ștefanescu (coords.), *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice 1859-1918*, Bucarest, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- MACIU 1938: Varile Maciu, «Cearta barocolui», *Gândul Vremii*, 4-6, 30-36.
- MARAGALL 1924: Joan Maragall, «Podoabele», *Gândul Nostru*, 1, 7.
- MARAGALL 1928: Joan Maragall, «Cântec spiritual», *Năzuință*, 2, 11-12.
- MARAGALL 1930a: Joan Maragall, «Excelsior», *Cuget Clar*, 17-24, 239.
- MARAGALL 1930b: Joan Maragall, «Cânt sufletesc», *Cuget Clar*, 25-32, 479.
- MEMENTO 1912: s.s., «Memento», *Noua Revistă Română*, 18, 288.
- ORTIZ 1915: Ramiro Ortiz, «Un mistic catalan: Juan Maragall», *Convorbiri Literare*, 9, 903-905.
- PETRESCU 1928: Cezar Petrescu, «Clasicism și romantism», *Curentul*, 258, 1-2.
- POMERINO 1926: Calciado Pomerino, «Viață artistică la Barcelona», *Rampa nouă ilustrată*, 2505, 1.
- POPESCU TELEGA 1924: A. Popescu Telega, «Antologia de Poetes Catalans Moderns de Alexandre Plana», *Nazuinta*, 4-5, 92-94.
- POPOVICI 1938a: Axente Sever Popovici, «Esența barocolui», *Universul Literar*, 21, 6.
- POPOVICI 1938b: Axente Sever Popovici, «De la Buffon la Bonasse», *Cuvântul*, 3181, 2.
- POPOVICI 1938c: Axente Sever Popovici, «Considerații pe marginea cărții lui Eugenio d'Ors, *Spre baroc sau clasicism*», *Universul Literar*, 22, 6.
- POPOVICI 1938d: Axente Sever Popovici, «Eugenio d'Ors despre caracterele poeziei», *Revista Fundațiilor Regale*, 9, 688.
- PRIBEAG 1916: Radu Pribeag (trad.), «Natura, Narciso Oller», *Flacăra*, 33, 397-398.
- PSSYLES 1928: Pssyles, «Contribuțiuni catalane la istorie bizantină de N. Iorga», *Politica*, 493, 2.
- ROBOT 1937: Al. Robot, «Aventura scriitorilor spanioli», *Gazeta Basarabiei*, 350, 2.
- ROMANESCU 1926: Marcel Romanescu, «Ceva din literatura catalană», *Cosazeana*, 43, 416-418.
- RUDEANU 1926a: Mihai Rudeanu, «Prudenci Bertrana, Jo!», *Flamura*, 9-10, 490.
- RUDEANU 1926b: Mihai Rudeanu, «Josep Carner, *Les Bonhomies*», *Flamura*, 9-10, 490.
- RUDEANU 1927: Mihai Rudeanu, «Neumanismul», *Flamura*, 3-4, 128-129.
- RUIZ I PABLO 1898: Ángel Ruiz i Pablo, «Ruina sîngerinda», *Lumea Nouă*, 1, 2.
- S.R. 1926: S. R., «O mare premieră la Teatrul Catalan», *Rampa nouă ilustrată*, 2511, 3.
- TRIF 1900: A. Trif trad., «Fluturașul, Narciso Oller», *Tribuna*, 22, 87 (cont. a nrs. 22-34, 36, 37-39, 41-57).
- UN POET... 1902: s.s., «Un poet catalan: Jacinto Verdaguer», *Tribuna Popurului*, 137, 4-5.
- UN SCRITOR... 1937: s.s., «Un scriitor catalan. José María de Sagarra, *Adevărul literar și artistic*, 852, 18.
- V. 1922: V., «Poezia catalană», *Flacăra*, 31, 498-499.
- VERDAGUER 1974: Jacint Verdaguer, *Obres completes*, pròleg de M. Manent, epîleg de J. Bonet i Baltà, bibliografia generală de Ll. Guarner, Barcelona, Selecta.
- VIANU 1938: Tudor Vianu, «Arta și natura», *Atheneum*, 2, 134-139.
- VICTOR... 1926: s.s., «Victor Balaguer», *Adevărul literar și artistic*, 267, 8.
- ZINA... 1905: s.s., «Zina apeii», *Prezentul*, 90, 2.